मन्टेश्वरी विधि र यसको कार्यान्वयन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग
अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष (कोर्ष नं. ५९८)
को आवश्यकता परिपूर्तिका लागि
प्रस्तुत शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
गोमा कटुवाल
एम.एड. दोस्रो वर्ष (पाठ्यक्रम)
परीक्षा रोल नं.: २१८००८७
त्रि.वि.वि.दर्ता नं.: ९-२-२१८-१७२-२००७
जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
वि.सं. २०७५

शोधपत्र बुझाएको मिति	शोधपत्र भाइभा मिति
२०७५/११/२५	२०७५/१२/२७
(९ मार्च, २०१९)	(१० अप्रिल, २०१९)

स्वघोषणा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय अर्न्तगत जनता बहुमुखी क्याम्पस ईटहरीबाट स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष (कोर्ष नं. ५९८) को पाठयक्रम तथा मूल्याङ्ककन मूल बिषयको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नमा लागि “मन्टेश्वरी विधि र यसको कार्यन्वयन” शीर्षकमा गरिएको अध्ययन म अफैं प्रत्यक्ष सहभागी भई गरेको हुँ । यहाँ प्रयोग गरिएका तथ्यहरु स्रोत खुलाई प्रस्तुत गरेको छु अन्यथा भए त्यसको सम्पूर्ण जवाफदेही म आफैँ हुने व्यहोरा अवगत गराउन चाहन्छु ।

शोधार्थी

गोमा कटुवाल

मिति : २०७५/११/२२

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्धारा सम्बन्धन प्राप्त
शिक्षाशास्त्र संकाय
पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग
जनता बहुमुखी क्याम्पस
ईटहरी, सुनसरी

पत्र संख्या
च.नं. मिति :

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तरगत स्नातकोत्तर दोस्रो वर्ष पाठयक्रम तथा मूल्याङ्कन विषयको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्न जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरीका शोधविद्यार्थी श्री गोमा कटुवालले मेरो सल्लाह र निर्देशनमा **"मन्टेश्वरी विधि र यसको कायान्वयन"** भन्ने शीर्षकमा शोध पत्र तयार गर्नु भएकोले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि मूल्याङ्कनक समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

....
शान्तिराम दाहाल
(शोध निर्देशक)

मिति : २०७५/१२/२७

कृतज्ञता

प्रस्तुत शोधपत्र *मन्टेश्वरी विधि र यसको कार्यान्वयन* शीर्षकको रहेको छ । यो शोधपत्र मन्टेश्वरी शिक्षा सम्बन्धी चासो राख्ने जो कोहीलाई पनि अध्ययन गर्ने महपूर्ण सामग्रीको रूपमा विकास भएको छ ।

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा प्रस्तावना कार्यदेखि शोधकार्य पूरा गर्नका लागि महत्वपूर्ण निर्देशन, सुझाव, सल्लाह, हौसला एवं मार्ग निर्देशन गर्नु हुने आदरणीय गुरु शान्तिराम दाहाल.प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

श्री जनता बहुमुखी क्याम्पसको विद्यार्थीका नाताले यो शोधकार्यको मौका दिनुभएकामा क्याम्पस प्रमुख श्री भोजराज श्रेष्ठ र विभागीय प्रमुख श्री टोलनाथ काफ्ले प्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु ।

यस शोधपत्रलाई पूर्णता दिने क्रममा प्रश्नको उत्तर दिने, अन्तर्वार्ता दिने, छलफलमा सहभागी भई आफ्नो अमूल्य समय उपलब्ध गराइदिनु भएकामा मन्टेश्वरी सञ्चालक तथा मन्टेश्वरी शिक्षक, अभिभावकहरू र विद्यार्थीहरूमा हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा शोधपत्रलाई आकर्षक ढंगमा कम्प्यूटर गरी सहयोग गर्नुहुने आर.एस. ब्रोदर्स बुक्स एण्ड स्टेशनरी ईटहरी ५ का प्रो. श्री सुरेश चौलागाई प्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

गोमा कटुवाल

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र " मन्टेश्वरी विधि र यसको कार्यान्वयन" शीर्षकमा तयार गरिएको छ । यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्यहरुमा मन्टेश्वरी विधिमा कक्षाकोठा व्यवस्थापनको अवस्था पत्ता लगाउनु, मन्टेश्वरीमा बालबालिकाहरूको सहभागिताको स्थिति पत्ता लगाउनु, मन्टेश्वरी शिक्षाले बालबालिकाको सिकाइमा पारेको प्रभावको खोजी गर्नु र मन्टेश्वरी शिक्षामा देखापरेका समस्याहरूको खोजी गरी समाधानका उपायहरू सुझाउनु रहेका छन् भने यसलाई अगाडि बढाउनका लागि गुणात्मक र परिमाणात्मक अनुसन्धान ढाँचामा तयार गरिएको छ । यस अध्ययनमा उद्देश्यमुलक नमुना छनोट विधिद्वारा स्रोतकेन्द्र, मन्टेश्वरी स्कुलका शिक्षक, प्रिन्सिपल छनोट गरिएको छ । त्यस्तै गोलाप्रथाद्वारा विद्यार्थी, मन्टेश्वरी शिक्षक र अभिभावकको छनोट गरिएको छ । यो अध्ययनमा तथ्याङ्क सङ्कलनका प्राथमिक स्रोत हुन् । द्वितीय स्रोतको रूपमा विद्यार्थीको प्रगति विवरण, भित्तेलेखन, मार्कलेजर, हाजिरी खातालाई लिइएको छ । प्रत्यक्ष अवलोकन भ्रमण गरी प्रश्नावली, अन्तर्वार्ता र अवलोकन फारम जस्ता साधन प्रयोग गरी अध्ययन गरिएको छ ।

यसको व्याख्या, विश्लेषण, तालिका, स्तम्भ चित्रद्वारा गरिएको छ । अध्ययनको क्रममा प्याभलभको सिद्धान्त, मन्टेश्वरी विधि, किन्डर गार्डेन विधि, मास्लोको नियम जस्ता सिकाइ सिद्धान्तमा आधारित भएर अध्ययन गरिएको छ ।

मन्टेश्वरी स्कुलमा कक्षाकोठाको व्यवस्थापन त्यति सन्तोषजनक छैन । भवनहरूमा फेनको अभाव, भित्त लेखन नभएको, बालबालिकाहरूका लागि खेल मैदान, बाल बगैंचा पूर्णत अभाव छ र अलि व्यवस्थित मन्टेश्वरीहरुमा अभिभावकले धान्नै नसक्ने गरी महङ्गो शुल्क तिरेर आफ्ना नानीहरु पढाउन बाध्य छन् । दिवाखाजाको व्यवस्थाले सिकाइ र विद्यालय नियमिततामा सकारात्मक प्रभाव पारेको पाइयो । मन्टेश्वरी शिक्षकलाई तालिमको व्यवस्था र पारिश्रमिक सन्तोषजनक छैन । मन्टेश्वरी शिक्षा अध्ययन गरी आएका विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धि सोझै कक्षा १ मा अध्ययन गर्न आउने बालबालिकाको भन्दा राम्रो रहेको छ ।

विषय सूची

शीर्षक	पेज
आवरणपृष्ठ	क
स्वघोषणा	ख
सिफारिस पत्र	ग
स्वीकृति पत्र	घ
कृतज्ञता ज्ञापन	ङ
शोधसार	च
विषयसूची	छ
तालिका सूचि	झ
चित्र सुचि	ञ

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ मन्टेश्वरी शिक्षाको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	४
१.३ अध्ययनको औचित्य	५
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	६
१.५ अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू	६
१.६ अध्ययनको परिसीमा	७

परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक खाका

२.१ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	८
२.२ अध्ययनको सैद्धान्तिक आधार	१०
२.३ अवधारणात्मक ढाँचा	११
२.४ पुनरावलोकन उपादेयता	११

परिच्छेद तीन : अध्ययन विधि

३.१ अनुसन्धान ढाँचा	१३
३.२ जनसङ्ख्या र नमुना	१४
३.३ तथ्याङ्कको स्रोत	१४

३.३.१ प्राथमिक स्रोत १५

३.३.२ द्वितीय स्रोत १५

३.४ अनुसन्धानका साधनहरू १५

३.४.१ प्रश्नावली १५

३.४.२ अन्तर्वार्ता १५

३.४.३ अवलोकन फारम १६

३.४.४ तथ्याङ्क सङ्कल फारम १६

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया १६

३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया १६

परिच्छेद चार : नतिजा विश्लेषण

४.१ सामुदायिक विद्यालयमा मन्टेश्वरी शिक्षाको भौतिक अवस्था १७

४.१.१ मन्टेश्वरी शिक्षाको भौतिक अवस्था १७

४.१.२ मन्टेश्वरी शिक्षाको शैक्षिक अवस्था २१

४.१.३ दिवाखाजा कार्यक्रम २३

४.२ मन्टेश्वरीको व्यवस्थापनले सिकाइमा पारेको प्रभाव २३

४.२.१ मन्टेश्वरी शिक्षाले सिर्जनात्मक पक्षको विकास २३

४.३ मन्टेश्वरी शिक्षा सञ्चालनमा देखापरेका समस्याहरू २९

परिच्छेद पाँच : निष्कर्ष र सुझावहरू

५.१ निष्कर्ष ३४

५.२ सुझावहरू ३६

५.२.१ नीतिगत तह ३६

५.२.२ कार्यान्वयन तह ३७

५.२.३ अनुसन्धान तह ३८

सन्दर्भ ग्रन्थ सूची

अनुसूची

तालिका सूची

तालिका नं. **पृष्ठ सङ्ख्या**

१ : नमुना छनोटमा परेका मन्टेश्वरीहरू १४

२ : बालबालिका बस्ने कोठाको क्षेत्रफल (वर्ग फिटमा) १८

३ : मन्टेश्वरी शिक्षा अध्ययन गरी आएका बालबालिकाको व्यवहार र सीप विकासको अवस्था २५

४ : सोझै कक्षा १ मा अध्ययन गर्न आउने बालबालिकाको व्यवहार र सिप विकासको अवस्था २६

तालिका सूची

तालिका नं.	पृष्ठ सङ्ख्या

१ : बालबालिकाको व्यवहार र सिप विकासको अवस्था (मन्टेश्वरी शिक्षा अध्ययन गरी आएका) २७

२ : सोझै कक्षा १ मा अध्ययन गर्न आउने बालबालिका २८